

בענין פרו של אהרן

א. הקדמה

אמר רחמנא, "בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה" (ויקרא טז:ג), ובהמשך הפרשה כתוב, "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו" (פסוק ו), ואח"כ, "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט את פר החטאת אשר לו" (פסוק יא).

והנה, כבר בתושב"כ עולות כמה בעיות בקרבן זה, המכונה בלשון חז"ל "פר יום הכיפורים", "פר כהן גדול", או (וזה ביטוי מאד מעניין) "פרו של אהרן". למשל, כפילת הוידוי, ההגדשה המשולשת שזו "פר החטאת אשר לו", וכפרה "בעדו ובעד ביתו" כולם אומרים דרשני.

והה"נ בתושב"כ פ. אמנם המשנה אומרת שהוידוי השני בא בעבור שאר הכהנים, שאף הם מתכפרים בפרו של אהרן, ומבואר בגמ' (נא:): ד"אשר לו" ג' פעמים מלמד שהכה"ג צריך להביא את הפר מממונו, ושזה לעיכובא. אבל הדברים עדיין צריכים ביאור. דמהכ"ת דין כזה שאדם צריך להביא קרבן מממונו? מה בדיוק היחס בין הכה"ג לפרו, ובמקביל מה היחס בין הפר לאחיו הכהנים? מה מעמד קרבן זה בדרך כלל, ומה הם הנפק"מ התלויות בכ"ז?

הקושי הולך ומתגבר בשקו"ט בסוגיא המרכזית (יומא נ. נא:).

הגמ' שואלת מה הדין אם מת הכה"ג לאחר שחיתת הפר: האם הכה"ג החדש יכול להמשיך את העבודה עם דם הפר הנשחט או שמא צריכים לפר חדש? בהמשך מקשים, "ותיפוק ליה דחטאת שמתו בעליה היא, וחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא!" הנה ההנחה הסתמית של הגמ' היא שמיתת כ"ג תפעיל דין 'חטאת שמתו בעליה', כלומר שזה קרבן יחיד

ושזה תחת בעלותו, ואמנם נראה מפורש שזו שיטת ר' מאיר במשנה (תמורה יד.) שהובא כאן. והגמ' מביאה ב' תשובות:
 א. לרב עמרם פרו של אהרן **קרבן ציבור** הוא, דמופקע מתורת חטאות המתות.
 ב. לרבא פרו של אהרן **קרבן שותפין** הוא, ואף הוא מופקע מתורת חטאות המתות.¹

בין כך ובין כך, נראה דמסקנת הגמ' היא שפרו של אהרן אינו קרבן יחיד, ופירש רש"י וז"ל: "הואיל ועליו ועל אחיו הכהנים בא דכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו". ולכן אם מת הכה"ג, דם הפר עדיין יוקרב.

ברם אח"כ גרסינן (נ:):

גופא, בעי רבי אלעזר, לדברי האומר פר יום הכפורים קרבן יחיד, עושה תמורה או אינו עושה תמורה? מאי קא מיבעיא ליה? אי בתר מקדיש אזלינן אי בתר מתכפר אזלינן, פשיטא דבתר מתכפר אזלינן! דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, המקדיש מוסיף חומש, והמתכפר עושה בה תמורה,² והתורם

¹ זאת הבנת תוס' ותוס' ישנים בדעת רבא. אולם רש"י סובר שבעיקרון רבא מסכים לדעת רב עמרם, אלא דאינו רוצה לקרות פרו של אהרן "קרבן ציבור" כדי שלא יטעו התלמידים לחשוב שהכהנים איקרי 'קהל' לענין הבאת פר העלם דבר של ציבור, דקיי"ל דהם מופקעים מזה משום שלא נטלו נחלה בארץ ישראל (סוגיא בהוריות ו.ו-ו: יעוי"ש).

ויש לציין שפירוש רש"י נשמר מקושיא שהטריד בעלי התוספות הרבה (תוד"ה ונפקא מינה, תו"ד ד"ה ומאי). הגמ' שואלת מהי הנפק"מ אם פרו של אהרן קרבן ציבור הוא או קרבן שותפין הוא, ואומרת שתלוי בזה אם הכהנים יביאו פר בהוראה. כאמור, לפי רש"י פירוש הכוונה אינה שזו נפק"מ אמיתית, דאין כאן אלא חשש לטעות שיש לכהנים להביא פר הדש"צ. אך בעלי התוספות הבינו שאמנם נחלקו ב' דעות אלו האם הכהנים איקרי 'קהל', ולכן והקשו שיש כמה נפק"מ אחרות, והתו"י בפרט האריכו בפלפולים לתרץ את זה ועיי"ש. ברם קושייתם ה"ה הוכחה לשיטת רש"י, שבאמת מעולם לא חילק רבא על שיטת ר' עמרם ולכו"ע פר כ"ג קרבן ציבור הוא.

² עולה מלשון הרמב"ם דאין כאן פיצול שווה בין המקדיש ובין המתכפר, אלא שעיקר הבעלים הוא המתכפר. דז"ל בענין מקדיש מוסיף חומש: "קדשי מזבח שנפל בהם מום ונפדו, אם פדה המקדיש עצמו מוסיף חומש כשאר ההקדשות, והמקדיש שפדה לעצמו הוא שמוסיף חומש לא המתכפר בה שפדאה, וכו'" (הל' ערכין ז: ד). ולעומת זאת כתב בהל' תמורה (א: ד): "המתכפר הוא שעושה תמורה אבל לא המקדיש, כיצד הקדיש בהמה שיתכפר בה חבירו כגון שהקדיש קרבנות נזיר שיתכפר בהם פלוני הנזיר, אותו

משלו על של חבירו טובת הנאה שלו! לעולם פשיטא ליה
דבתר מתכפר אזלינן, והכי קא מיבעיא ליה, אחיו הכהנים
בקביעותא מתכפרי, או דילמא בקופיא מתכפרי?

פתאום חוזרת האפשרות שפרו של אהרן קרבן יחיד הוא, וא"כ שוב
צ"ע למה אינו בתורת חטאות המתות אם מת הכה"ג! ויש לחקור אם
אה"נ, לפי מ"ד זו מיתת הכה"ג תחייב מיתת הפר. ונחזור לשאלה זו בסוף
דברינו בס"ד.

ובר מן דין, הגמ' כאן מזמנת שאלות חדשות בהבנת מעמד הכה"ג
ומעמד אחיו הכהנים. שהרי מבואר דאפילו למ"ד פרו של אהרן קרבן יחיד
הוא, יכולתו של הכה"ג לעשות תמורה בפר תלויה באם אחיו הכהנים
מתכפרים ב"קופיא" או ב"קביעותא". ופירש רש"י:

בקביעותא מתכפרי. כשאר המכפרים שהפרישו אחרים עליהן,
שהקנו להם הבהמה לכפרה, אף כאן, נקנה להן חלק בו, והויא
לה חטאת השותפין לענין תמורה.

או דילמא בקופיא מתכפרי. כלומר: אין כפרתן קבועה בו, אלא
צפה על גב כפרת כהן גדול כדבר הצף על פני המים, ואין
הקרבן נקרא על שם, וקרבן יחיד הוא, ויצף הברזל (מלכים
ב:ו) מתרגמא וקפא פרזלא.

הן המ"ד דמקופיא מתכפרי הן המ"ד דמקביעותא מתכפרי טעונים
ביאור. דלמ"ד מקופיא מתכפרי יש לחקור האם יש להם שום בעלים,
דהלא מתכפרים הם מהקרבן ולכאורה תוקף כפרתם שווה לתוקף כפרת
הכה"ג. ואם אכן יש להם שם בעלים, למה הכה"ג יכול להמיר בפרו, ומה
פשר הדבר דקרינן ביה "קרבן יחיד"?

ובמקביל לזה, למ"ד דמקביעותא מתכפרי הרי עצם המעמד הזה
נראה כרתתי דסתרי. שהרי אומרים בבת אחת דזה קרבן יחיד וגם שיש
לשאר הכהנים קנין ובעלות בו, המפקיעו מתורת תמורה! והרי מדוייק

הנזיר הוא שעושה בהן תמורה אבל לא זה שהקדיש לפי שאינן שלו". א"כ המתכפר
הוא הבעלים, והמקדיש מוסיף חומש או משום שיש לו בעלות מצומצמת או משום
שמוטל עליו חובת הוספת חומש בתורת מקדיש אע"פ שאינו בתורת בעלים בכלל.
ואכמ"ל.

ברש"י כאן שגם למ"ד בקביעותא מתכפרי הפר קרבן יחיד הוא ביסודו, ובעלות שאר הכהנים מספקת רק להעניק לו שם קרבן שותפין לענין תמורה.³ אבל חילוק עדין זה ממש צ"ב.

ב. גישות צדדיות בראשונים

ואכן ישנן ג' גישות בראשונים שמתחמקים מהרבה מקושיות אלו, למרות שנתקלות בדחוקות אחרות:

א. "בהיקיפא מתכפרי"

נראה שהיה לרבינו חננאל גירסא שונה כאן, דגרס "בהיקיפא" במקום "בקופיא", ולכן פירש באופן שונה לגמרי מפירוש רש"י שהבאנו לעיל. וז"ל:

מיהו הכי קמיבעיא ליה לר' אלעזר, אחיו הכהנים בקביעותא מתכפרים, וכיון שנקבעו בזבח נעשה זבח של שותפין ואינו יכול המקדיש להמיר שהרי גם אחרים מתכפרים בו, ותנן דאין השותפים עושים תמורה, או דלמא בהיקיפא מתכפרים, כלומר אין לאחיו הכהנים בפר כהן גדול כלום עד שעת הקפת הוידוי, וכשמתקבצין ביום הכפורים להאזין הוידוי באותה שעה מתכפרים, ואם מימר מקודם לכן תמורתו תמורה אי לא.

לפי ר"ח, לכו"ע אחיו הכהנים מתכפרים בקביעותא, וזאת אומרת דהם שותפים בקרבן. אלא דלא ברור מתי הם משתתפים בפר כ"ג: משעה ראשונה (למ"ד בקביעותא מתכפרי) או רק בשעת הוידוי השני (למ"ד בהיקיפא מתכפרי), דהיינו מיד לפני שחיטת הפר. יוצא למ"ד זו שהפר קרבן יחיד הוא עד השעה אחרונה, וממילא הכה"ג יכול להמיר בו עד הרגע האחרון ממש (דתיכף לסמיכה שחיטה).

והנה, גירסת הר"ח פותרת כמה מקושיתנו. דלכו"ע אם מת הכה"ג באמצע עבודת הפר, הכה"ג החדש יכול להמשיך עם דם הפר שהוא משום דודאי קרבן שותפין הוי משעת וידוי ושחיטה. וכן לכו"ע אחיו הכהנים, המתכפרים בפר, בעלים בקרבן הם, וא"צ לדון מה אופי כפרתם מקופיא.

³ וכן מדויק ממש"כ לקמן (נא: ד"ה אפקוריה אפקריה), יעוי"ש.

ולפי המ"ד דמקביעותא מתכפרי, קרבן שותפין היה מראש, ואין להקשות איך יתכן קרבן יחיד עם כמה מתכפרים בקביעותא.

אלא דמזה דוקא נובע קושיא אחרת, שהרי בפשטות בעית רבי אלעזר אם הכהנים מתכפרי מקופיא (היקיפא) או מקביעותא הניחה שכ"ז דוקא למ"ד פרו של אהרן קרבן יחיד הוא!⁴

ב. כפרה מקביעותא הוה כפרת שותפים

לפי כמה ראשונים (תוס' נ: ד"ה לדברי, רבינו אליקים נא: ד"ה שאני, מאירי נ. ד"ה מאחר) יסוד ספיקו של ר' אלעזר אם הכהנים מתכפרים מקופיא או מקביעותא הוא אם זה קרבן יחיד או קרבן שותפין. אז אף הם סבורים דא"א לפר כ"ג להיות קרבן יחיד אם שאר הכהנים מתכפרים מקביעותא, אבל אף הם נדחקים בהא דהתחיל ר' אלעזר, "לדברי האומר פר יוה"כ קרבן יחיד, עושה תמורה או אינו עושה תמורה!" [ועיי"ש בתוס' שניסו ליישב קצת, אבל הלשון עדיין דחוק].⁵

⁴ עיין בהערת הרב יעקב דוד אילן על ר"ח (מס' 43) שהביא קושיא נוספת, דלפי ר"ח, המ"ד "מהיקיפא מתכפרי" סבור שהכהנים לא משתתפים בפרו של אהרן עד שעת הוידוי, וממילא אהרן יכול להמיר בו עד שעה זו. ברם הגמ' להלן (נא.) קובעת דלמ"ד אין שוחטין הפסח על היחיד, פסח אינו עושה תמורה. הרש"ש שם הקשה דהא תינח דבשעת שחיטה צריכים שותפים בפסח, אבל ודאי שיחיד יכול להקדיש פסח, וא"כ למה א"א להמיר בו קודם השתתפות שאר בני החבורה? איך שמתרצים קושיא זו, לפי ר"ח נצטרך לחלק בין הפסח בשעת הקדש (דאין בו תמורה) לפרו של אהרן (דיש בו תמורה).

ואמנם רב אילן העיר שהתירוץ ההכי מדוייק לקושיא הרש"ש הוא שדין מינוי שבקרבן פסח גורם לשם 'קרבן שותפין' בעצם החפצא של הק"פ. אה"נ דעכשיו רק מנוי בו אדם אחד בלבד, אבל חרף זאת זה רק 'קרבן שותפין בלי שותפין', וחפצא של קרבן שותפין מופקע מעשיית תמורה. משא"כ בפרו של אהרן, שאפילו אם בסוף ישתתפו בין שאר הכהנים, בעצם החפצא אין זה קרבן שותפין אלא קרבנו של אהרן. ויתבאר עוד בהמשך.

⁵ ושוב העירוני ידידי הרב יצחק צבי רוזנפלד והרב יעקב שטיינמן נ"י שהגרע"א על אתר הקשה על התוס' למה לא פשיטא להו דר' אלעזר מניח בתורת ודאי שלפי ר' מאיר פרו של אהרן קרבן יחיד הוא, ואעפ"כ יש להסתפק אם אחיו הכהנים מתכפרים מקביעותא או מקופיא. מסתמא התירוץ הוא פשוט, שהתוס' מנסים להתחמק מהקושיא שהעלנו, והא דהגרע"א סובר דאינו קושיא משתמע שלפי דעתו עיקר שם בעלים אינו קשור לשם מתכפר, ולכן ניחא ליה למימר דקרבן יחיד הוא אע"פ שאחיו הכהנים מתכפרים מקביעותא. אולם כבר ראינו שלפחות לפי הרמב"ם שם בעלים קשור מאד לשם מתכפר, וזה מאד מובן, שהרי השגת כפרה היא עיקר תכלית הקרבן!

ג. כפרה מקביעותא הוה כפרת ציבור

תוס' רבינו פרץ מחדש דלמ"ד מקביעותא מתכפרי, קרבן ציבור הוא! ואמנם הוא מעיר לקושיא הבולטת, ומתרץ "והא דקרי ליה קרבן יחיד משום דמשלו הוא בא". אבל זה מאד דחוק, ובפרט לאור הדין דהמתכפר עושה תמורה ולא המקדיש! לפי תר"פ, הקדמת ר' אלעזר "לדברי האומר פר יוה"כ קרבן יחיד הוא" כמעט חוסרת הבנה לגמרי!⁶

סוף סוף, החלטת ראשונים אלו (חוץ מר"ח, שעסק בגירסא שונה) לדחוק עד כדי כך בהבנת הגמ' כדי להתעלם מהקושיא המרכזית – איך יתכן קרבן יחיד עם הרבה מתכפרים מקביעותא – חוזרת ומדגשת את תוקף הקושיא!

ג. מעמד הכהנים למ"ד בקופיא מתכפרי

נתחיל לדון במעמד הכה"ג ואחיו הכהנים למ"ד בקופיא מתכפרי ואח"כ למ"ד בקביעותא מתכפרי. כאמור, למ"ד בקופיא מתכפרי, השאלה היסודית היא האם יש לאחיו הכהנים שום שם בעלים בקרבן. שנינו בהמשך הגמ':

ותיפוק לי ד'אשר לו' אמר רחמנא, משלו הוא מביא! דתניא, 'אשר לו' – משלו הוא מביא ולא משל ציבור. יכול לא יביא משל ציבור, שאין הציבור מתכפריין בו, אבל יביא משל אחיו הכהנים, שהרי אחיו הכהנים מתכפרים בו – תלמוד לומר 'אשר לו'. יכול לא יביא, ואם הביא כשר – תלמוד לומר שוב

⁶ יש עוד דבר תימא בדברי תר"פ. לכאורה הספק אם שאר הכהנים מתכפרי מקביעותא או מקופיא שייך רק למ"ד דפרו של אהרן קרבן יחיד הוא, שאם זה קרבן שותפין וודאי אם זה קרבן ציבור אז יש לשאר כהנים מעמד עצמאי להתכפר מהפר. אולם ז"ל תר"פ בתחילת הסוגיא: "אא"ב קרבן צבור הוא ניחא דאע"ג דמתכפרי בקופיא, אפילו הכי אין ממירין דמ"מ קרבן ציבור הוא". לכאורה מוכרחים לומר לפ"ז ד'קרבן ציבור' הוא קרבן מאוסף של יחידים, ולא מחפצא אחרת של 'ציבור', וכבר האריכו האחרונים בזה. דאלת"ה הרי א"א לכפרת הכה"ג לבא בנפרד מכפרת שאר הציבור של כהנים, שהלא המתכפר הבלעדי בקרבן זה הוא חפצא מיוחד של ציבור הכהנים. ועוד צריכים לחדש דאע"פ דשאר הכהנים בעלים גמורים הם בפר, שאין שום הבדל בין בעלת הכה"ג לבעלותם בק"צ, כפרתם עדיין נובעת מכפרתו. וצ"ע.

'אשר לו', שנה הכתוב עליו לעכב. וליטעמיך, אחיו הכהנים אי לאו דקנו בגויה היכי מכפר להו? אלא, שאני בי גזא דאהרן דאפקריה רחמנא גבי אחיו הכהנים, הכא [גבי תמורה] נמי, שאני בי גזא דאהרן דאפקריה רחמנא גבי אחיו הכהנים.

גוף השקו"ט אינה ברורה, ונחלקו המפרשים בפירוש הדברים, ואפילו בפירוש מהו קשיא ומהו תירוץ.⁷ נחזור ללבן סוגיא זו בהמשך, אבל לפחות לפי שיטת התוס' נראה דמסקינן דאחיו הכהנים צריכים קנין בגוף הפר למ"ד בקביעותא מתכפרי אבל לא למ"ד בקופיא מתכפרי.⁸ וא"כ השאלה נשאלת, נהי דאין להם בעלות ממונית, אבל בכל זאת האם יש להם איזה שם בעלים?

והנראה בזה דתלוי במח' בין תוס' להגרי"ד ביישוב הגמ' בזבחים (ה:). התוס' (נ: ד"ה אחיו; זבחים ו. ד"ה מקופיא) הקשו שאצלינו מבואר שניתן להמיר בפרו של אהרן למ"ד אחיו הכהנים מתכפרים מקופיא, כי כפרה מקופיא אינה יוצרת שום בעלות המתנגדת לשליטת הכה"ג בקרבנו. אך שנינן בזבחים שם שאדם שהניח קרבן לבניו ומת אין ממירין בו, כי זה חשיב כקרבן שותפין אע"פ שג"כ מבואר שם דירושין מתכפרין מקופיא. הרי סגי בכפרה מקופיא לשווייה קרבן שותפין!⁹

ותירצו התוס' וז"ל: "יש לומר התם דליכא אלא יורשין דמכפרי ביה מקופיא חשיב קרבן שותפין, אבל הכא דאיכא כהן גדול דמכפר ביה מקיבעא, לא חשיבא כפרה דידהו כלום, וכמאן דליתא דמי, ולא חשיב קרבן שותפין ומימר בה." הנה מבואר דאמנם המכפרים מקופיא כשלעצמם חשיבי בעלים, אלא דאינם יכולים להתמודד עם הכה"ג

⁷ יש לפחות ה' פירושים שונים, ועיין ברש"י, תוס', רבינו אליקים, הרש"ש, ור"ח על אתר.

⁸ תוס' הבינו שיש ד' שלבים בגמ': א' קושיא אימא ד"אשר לו" מלמד שרק הכה"ג מתכפר בפר, ושאר הכהנים מופקעים לגמרי מכפרתו; ב' תירוץ ד"אשר לו" רק מלמד שהכה"ג חייב להביא הפר מממונו, אבל לעולם אחיו הכהנים מתכפרים מקביעותא; ג' קושיא דהרי הא בהא תליא, ולא תירצת כלום; ד' תירוץ דשאני בי גזא דאהרן וכו' ולעולם מתכפרין בקביעותא.

⁹ רש"י נשמר מקושיא זו ופירש שזו גזה"כ מיוחד לגבי יורשים, וא"כ אין שום קשר לסוגיא שלנו.

המתכפר מקביעותא. ולכן הוא יכול להמיר, ואצלו הם חשיבי כמאן דליתא.

לעומת זאת, הגר"ד לא חילק בין מקום שיש מתכפר מקביעותא למקום שיש רק מתכפרים מקופיא, אלא בין שני סוגים של מתכפרים מקופיא. הגר"ד ניסח את החילוק באופן שונה באגרת לאביו הגר"מ (אגרות הגר"ד הל' מעשה הקרבנות ג:ט סעיף א') מבשיעוריו שנרשמו ב'קונטרס עבודת יום הכיפורים' (נ: ד"ה בעי), וכעת נעסוק בגישה היותר פשוטה, דהיינו מש"כ באגרותיו.¹⁰ הגר"ד האריך שם להוכיח דיורשי קרבן אביהם יש להם בעלות ממונית, ובסוף דבריו התייחס לפרו של אהרן ולקושית התוס'. והוא תירץ בפשטות שיורשים הם הבעלים והמביאים של קרבן אביהם, וכל המיעוט שלהם הוא שאין להם כפרה מלאה אלא מקופיא, משום שעיקר הקרבן עולה למוריש. אבל ודאי שהם יורשים ובעלים, ובמקום דיש כמה יורשים חשיב קרבן שותפין ואין ממירין בו. אך בפרו של אהרן אין לאחיו הכהנים שום בעלות בכלל, רק שמתכפרים ממילא אגב כפרתו. אבל לעולם זה קרבן יחיד ולכן הכה"ג יכול להמיר בו, וכמו שנתבאר בגמ' כאן.

ויש להעיר לג' נפק"מ בזה:

א. איסור תמורה: הרמב"ם (הל' תמורה א:א) פוסק שאע"פ שאין תמורה בקרבן שותפין או קרבן ציבור, עצם מעשה תמורה עדיין אסור, ואם אחד מהמתכפרים המירו, לוקה.¹¹ וא"כ יש לחקור אם איסור תמורה מוטל על שאר הכהנים אע"פ שאינם יכולים לבצע חלות תמורה. ונראה שזה תלוי אם יש להם שום שם בעלים, ואז לפי התוס' כהן הדיוט הממיר בפרו של אהרן לוקה ואילו לפי הגר"ד הוא פטור.¹²

¹⁰ בקיצור, בשיעורים הניח הגר"ד ש'אפקריה רחמנא ממוניה' והצורך לשותפות ממונית שייכים אף למ"ד מקופיא מתכפרי. אך דא עקא, שא"כ צריכים לבצע חילוק בין הבעלות-ממונית של אחיו הכהנים לבין הבעלות-ממונית של היורשים. ועוד שלפי הרמב"ם לכאורה מבואר ד'אפקריה רחמנא ממוניה' נאמר דוקא למ"ד מקביעותא מתכפרי, כפי שנראה בהמשך, וכפי שהגר"ד עצמו אמנם כותב באגרותיו.

¹¹ אמנם רבים חולקים על הרמב"ם בזה ויש פלפול ארוך במפרשים, ואכמ"ל.

¹² נ"ל שגם לפי המאירי הנ"ל אין איסור תמורה למ"ד מקופיא מתכפרי, כי משמע מדבריו שאין עליהם איסור תמורה בלי שותפות ממש.

ב. **קרבת השותפין שמת א' מהם**: לפי התוס', יסוד החילוק הוא שלגבי יורשים, אין כאן מתכפר מקביעותא. אבל א"כ מה הדין אם מת שותף א' בקרבן והוריש חלקו ליורשיו? הרי כאן יש מתכפר מקביעותא [השותף החי] ומתכפרים מקופיא [יורשי השותף שמת]. אז יתכן שלפי התוס', השותף החי יכול להמיר,¹³ ואילו לפי הגרי"ד ודאי שזה אינו.

ג. **מיתת הבעלים**: כבר ראינו שלא ברור אם יש דין חטאת שמתו בעליה למ"ד פרו של אהרן קרבן יחיד הוא. ויש להעיר שלפי התוס', יתכן שאפילו למ"ד אחיו הכהנים בקופיא מתכפרי, לא נחשב כמתו כל בעליה לגמרי, ולכן הכה"ג החדש יכול להביא הפר המקורי. אך לפי הגרי"ד שאין לכהנים המתכפרים בקופיא שום שם בעלים בקרבן, לכאורה מיתת הכה"ג תפעיל דין חטאת שמתו בעליה. ונראה שזו דעת הרמב"ם ג"כ (הל' עיוה"כ ה: יג).

ד. מעמד הכהנים בפר למ"ד בקביעותא מתכפרי

כעת נפנה לקושיא המרכזית שלנו, איך שאר הכהנים מתכפרים בקביעותא מקרבן יחיד של הכה"ג. וצריכים לעיין מצד אחד במעמד שאר הכהנים בפר זה ומצד שני במעמד הכה"ג.

הרמב"ם פוסק שאחיו הכהנים בקביעותא מתכפרי, אבל מבצע שיטה מגובשת. ז"ל בהל' עיוה"כ (ה: יג):

פר יום הכפורים אף על פי שכהן גדול קונה משלו שנאמר 'פר החטאת אשר לו', המקום הפקיר ממונו בו לכל אחיו הכהנים, שאילו לא היה להן בו שותפות לא היו מתכפרין בו, לפיכך אם מת כהן גדול קודם שישחט הפר, הכהן שעומד תחתיו אינו מביא פר אחר אלא שוחט את של ראשון. ואינו חטאת שמתו בעליה שתמות שאין חטאת הרבים מתה. שחט את הפר ומת קודם שיכפר בדמו, הכהן האחר נכנס בדם זה ומכפר בו.

¹³ אמנם זה מחודש למדי. בהמשך נראה אפשרות להסביר שאפילו לפי התוס' שאני מעמד הכה"ג מסתם מתכפר אפילו מקביעותא, וא"כ ניתן לדחות נפק"מ זו, כי דוקא אצלו נאמר דיכול להמיר חרף כל המתכפרים מקופיא.

הנה מבואר דאע"פ דפרו של אהרן בא משלו, יש לאחיו הכהנים שותפות בו מהא דאפקריה רחמנא ממוניה להו. ועוד דשותפות זו מאפשרת לכה"ג החדש לשחוט את פר כה"ג שמת או להמשיך בעבודת הדם אם מת לאחר שחיטה. והפר מופקע מדין חטאות המתות, "שאינן חטאת הרבים מתה". הרי מודגש שיש לאחיו הכהנים בעלות ושותפות בפרו של אהרן.

אך בהל' מעשה"ק (א:ו) מבואר בפשיטות דפרו של אהרן קרבן יחיד הוא, דז"ל:

קרבנות היחיד הם הבכור והמעשר והפסח והחגיגה והיא שלמים, והראיה והיא עולות, וקרבן הגר והוא עולה מן הבהמה, או שני בני יונה או שתי תורים ושניהן עולה, או שתי בהמות אחת עולה ואחת שלמים, והנודר או המתנדב עולה או שלמים, ושלמים הבאין עם הלחם הם הנקראים תודה, וכן קרבנות הנזיר והן עולה וחטאת ושלמים וקרבנות מצורע והן חטאת ואשם ועולה, וקרבנות זבים ויולדות והן חטאת ועולה, וקרבן השוגג במצות לא תעשה שיש בה כרת והוא חטאת, ואם נסתפק לו אם עשה או לא עשה אותו החוטא מביא אשם והוא הנקרא אשם תלוי, ויש עבירות שמביא עליהן אשם והוא הנקרא אשם ודאי, וכן איל העולה ופר החטאת שמקריב כהן גדול משלו ביום הכפורים הרי הן קרבן יחיד. ופר זה הוא הנקרא פר יום הכפורים. וכל אלו הקרבנות מפורשין הן בתורה וכל אחד מהן יתבאר דינו במקומו.

ובהל' תמורה (א:י) משתמע שיש איזה מעמד-ביניים:

אילו של כהן גדול עושה תמורה אבל פרו אינו עושה תמורה אע"פ שהוא משלו, הואיל ואחיו הכהנים מתכפרין בו הרי הם בו כשותפין.

הרי הרמב"ם חוזר ומדגיש פעם שלישית שהפר בא משלו, ואעפ"כ אינו עושה תמורה מחמת כפרת אחיו הכהנים, ומבואר שמכפרים מקביעותא. אולם הרמב"ם כתב דוקא שאחיו הכהנים הם "כשותפין" בו, ואינם שותפין ממש.

ואחרון יש לעיין בלשונו בהקדמתו לסדר קדשים בפיה"מ:

והסוג הרביעי קרבן יחיד כעין קרבן צבור. והוא קרבן פסח ששוחט כל אדם ביום ארבעה עשר בניסן כמו שנתבאר בפסחים. וכן פר החטאת ואיל העולה שמקריב כהן גדול ביום צום כפור, ופר זה נקרא פר יום הכפורים והוא שבו נאמר בזאת יבוא אהרן אל הקדש, וכבר נתבאר סדר הדבר ביומא, ומפורש בתורה שריפת פר זה. אבל דמיון סוג זה לקרבן צבור לפי שהוא דוחה את השבת ואת הטומאה כמו קרבן צבור, לפי שהכלל אצלנו כל קרבן שקבוע לו זמן דוחה את השבת ואת הטומאה, וכל שאין קבוע לו זמן אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה. ואל תטען החגיגה לפי שיכול הוא להקריבה כל שבעת הימים, וכן עצרת יש לה תשלומין כל שבעה כמו שנתבאר בחגיגה, ולפיכך אינה דוחה לא את השבת ולא את הטומאה.

אף כאן יוצא שפרו של אהרן קרבן יחיד הוא, אלא די ש לו פן של קרבן ציבור, שהרי דוחה את השבת ואת הטומאה.

והנראה בכל זה הוא דודאי עצם החטאת היא קרבן יחיד, והכה"ג ה"ה הבעלים וזה בא משלו. אמנם שאר הכהנים יש להם שם בעלים, אבל זה במישור שונה לגמרי. ולכן דייק רבינו לכתוב שיש להם שותפות בקרבן, אבל בשם-גברא אינם אלא "כשותפין". הכה"ג הוא עיקר הבעלים, ואחיו הכהנים מקבלים בעלות גרורה וגרועה מהא דאפקריה רחמנא ממוניה דכה"ג.

ויש לבאר הבעלות הגרועה הזאת ביתר דיוק. דהנה שמעתי ממו"ר הגר"מ רוזנצוייג שליט"א שלפי הרמב"ם, שינוי קודש ושינוי בעלים נובעים מיסוד אחד. שבאמת שינוי בעלים הוי כעין שינוי קודש, שהמחשבה פוגעת בעצם שם החפצא של הקרבן. חטאת שהקדיש ראובן הרי עצם השם שלו הוא "חטאתו של ראובן", וממילא גם אם שוחט לשם עולה, גם אם שוחט לשם שמעון, הרי עקר דבר בעצם שם הקרבן. והרמב"ם מכנה את שני המחשבות האלו "מחשבת שינוי השם".¹⁴

¹⁴ עיין בהל' פסוה"מ יג:א, טו:א. מו"ר האריך להוכיח כן גם ממקומות אחרות בדברי הרמב"ם, ונסקור כמה מהן בקיצור: א' הרמב"ם פוסק שש"ב שייך לכל ד' עבודות וגם

ולפ"ז אפשר לחלק בקלות בין בעלות הכה"ג בפרו לבעלות של אחיו הכהנים, שרק הכה"ג נחשב כבעלים בעצם החפצא של הקרבן. בעצם שמו זה "חטאתו של הכה"ג". אחיו הכהנים ודאי שיש להם שותפות, המאפשרת את כפרתם מקביעותא, מונעת מהכה"ג מלעשות תמורה, ומבטלת את דין חטאות המתות – ואעפ"כ, הפר קרבן יחיד מיקרי. וכמה מדוייקים הם דברי הרמב"ם שאחיו הכהנים יש להם שותפות, אבל בגברא אינם אלא "כשותפים" ולא שותפים ממש.

ויש להצביע על כמה ראיות ונפק"מ לשיטה זו:

א. **שינוי בעלים**: לפי דברינו י"ל שאם יזה הכה"ג את דם פרו לשם עצמו ולשם ישראלים (כלומר, שיתכפרו אף הם מקביעותא) לא יבצע פסול שינוי בעלים, כי אע"פ שחישב לשם אנשים אחרים הלא לא פגע בעצם שם הקרבן. ולעומת זאת, אם חישב לכפרת אחרים במקום כפרת עצמו, הקרבן יפסל מדין שינוי בעלים. [ולכאורה י"ל כן אפילו אם יחשב שהוא יכפר מקביעותא עם שאר הכהנים].

ב. **סמיכה**: כלל בקרבן שותפין הוא דכולם חייבים לסמוך. אולם רק הכה"ג סומך בפרו, וצ"ע. אבל לפי דברינו אפ"ל שבעלות גרועה שתיארנו אינה מטילה חובת סמיכה בכלל, וממילא רק הכה"ג חייב לסמוך. ויש לציין שהמשניות לגבי וידוי (לה, :; מא, :) תמיד מדגישים שזה "פרו".

ג. **אפקריה רחמנא ממוניה**: שנינו שפר כ"ג בא משלו, ד"אשר לו" אמר רחמנא, ושאר הכהנים מתכפרים בו משום דין מיוחד דאפקריה רחמנא ממוניה להו. והרי השאלה נשאלת למה נצרך לכל זה, ולא שהכה"ג פשוט מחוייב להפריש קרבנו בשבילו וגם בשביל אחיו הכהנים? אבל לפי הנ"ל ניחא, כי צריכים שותפות מאד מדודה ועדינה, ולזה צריכים המנגנון המיוחד של "אפקריה רחמנא ממוניה".

לקרבנות ציבור כמו ש"ק אע"פ שזה נגד הגמ' בזבחים (ד.) ובפסחים (סא.); ב' הרמב"ם מצרף ש"ק וש"ב לא רק ברמת פסולי מחשבה אלא גם ברמת חיובי מחשבה (הל' מעשה"ק ד, :; ועיי"ש הל' י"א); ג' הרמב"ם (שם) מביא מקור אחד לשני הדינים, וכפי שהעיר הרדב"ז על אתר. ומו"ר הוסיף להעיר דנקט הרמב"ם דוקא את המקור ששייך לשינוי קודש אבל שהגמ' דרש לשינוי בעלים באם אינו ענין. ד' הרמב"ם כולל גם ש"ק וגם ש"ב באיסור "לא יחשב" (פסוה"מ טו, ג, יח:א). וע"ע במאמרו "בענין שינוי בעלים ושינוי קודש" (קול צבי א').

ד. זבח רשעים תועבה: דרשינן בחולין (ה.ה-ה:) "מכם ולא כולכם" שהמומר אינו מביא עולה, וגם "מעם הארץ פרט למומר" שאינו מביא קרבן חטאת. ובכמה מקומות בש"ס הובא פסול ע"פ מש"כ במשלי "זבח רשעים תועבה".¹⁵

ובנידון דידן יש לעמוד על שני מקרים:

א. אם אחד משאר הכהנים המיר דתו. הנה יש לחקור מה הדין בקרבן שותפין כשאחד מהשותפין המיר דתו. ספר המפתח למהד' פרנקל ציין לשו"ת שואל ומשיב (רביעאה ג:קכח ד"ה והנה) שהסתפק בזה, ולכאורה זה תלוי בחקירה אם זבח רשעים תועבה פוסל את הקרבן באופן חיובי.¹⁶

אולם בפרו של אהרן נראה ודאי דאפילו אם אחד מהכהנים המיר דתו, הקרבן שריר וקיים. שהרי איתא ביומא (יח.) שכל שבעת ימים לפני יוה"כ העבירו לפני הכה"ג הבהמות לכל קרבנות היום חוץ מהשעירים כדי שלא יחלוש דעתו מהאפשרות שאחד מבני ישראל, המתכפרים בשני השעירים, לא יעשה תשובה לפני שעת עבודת השעירים. הגמ' מקשה א"כ למה מביאין לפניו את הפר, ומתריך שאם אחד מאחיו הכהנים חטא, הוא בודאי יידע ויחזורו בתשובה. הנה מבואר שהבעיה היחידה היא חלישת דעתו של הכה"ג גרידא, ואין אפשרות לבעיה הרבה יותר חמורה מזו, דהיינו זבח רשעים תועבה. ואז צ"ע אם אחיו הכהנים מתכפרים מקביעותא למה אינו זר"ת!

¹⁵ באמת רש"י ותוס' שם נחלקו אם "מכם ולא כולכם" ו"זבח רשעים תועבה" הווין דין אחד או שני דינים, וע"ע חידושי הר"ן (סנהדרין מז. ד"ה והוינן), אבל לגבינו ל"ש.

¹⁶ הרב מרדכי אילן זצ"ל (כנסת הראשונים זבחים ז: הע' קעה) תלה ספק זה על החקירה אם זר"ת הוי פסול בחפצא (וא"כ אף שותף א' יפסול) או פסול בגברא. ואמנם משמע מהסוגיא בסנהדרין (קיב:) לגבי קדשי עיר הנידחת שהוא פסול בחפצא (וע"ע מז: ובירושלמי שם י:), ואילו מהסוגיא בשבועות (יב:) לגבי שעיר המשתלח נראה שהוא פסול גברא. [אולם לפום ריהטא הייתי סבור שיותר פשוט לומר שזר"ת הוי פסול בגברא. ויש לדחות הראיה מסנהדרין ולומר שהפסול שם באמת נובע מדיני שלל עיר הנידחת – עיין בחידושי הגר"מ הלוי (הל' עכ"ו ד:יג) ובעבודת המלך (שם), ואכמ"ל.] ברם לכאורה אינו מוכרח לגמרי, ויכול להיות שאפילו אם זר"ת הוי פסול בקרבן עצמו, עדיין לא נגדיר אותו כ"זבח רשעים" אם רק מקצת הבעלים המירו דתן. ע"ע בשו"ע (יו"ד ב:יא) ובש"ך שם (ס"ק ל) בענין כשר ופסול ששחטו ביחד, ואולי יש להשוות לנ"ד הואיל שפסול מומר בשחיטה נלמד מפסול מומר בקרבן.

והנה לפי דברינו ניחא, שאפילו אם איכא פסול זבח רשעים תועבה לגבי מומר אחד המשותף בקרבן, יש לומר שכפרת הכהנים בקביעותא רק מעניקה להם בעלות גרועה וכמו שנתבאר, וסביר לומר שדוקא בעלים גמורים יכולים לפסול את הקרבן משום זבח רשעים תועבה.

ב. אם הכה"ג המיר דתו. לא מצאתי שום דיון בזה, אבל מסתמא אם הכה"ג עצמו המיר דתו נראה ודאי שקרבנו ייפסל מדין זבח רשעים תועבה.¹⁷ וזה אפילו אם נגיד שלעולם אין דין זבח רשעים תועבה בקרבן השותפין עם מומר אחד, שהיתכן שפרו של אהרן שהוקרב לפני ולפנים ביוה"כ ע"י כ"ג-מומר יוכשר?! אך יש לבאר שאע"פ ששאר הכהנים אמנם מתכפרים מקביעותא, וודאי שיש להם שם בעלים, אבל אין זה אלא בעלות גרועה. עיקר הבעלים הוא הכה"ג, שהקרבן נקרא אך ורק על שמו, וממילא זבח רשעים תועבה שייך בכ"ג-מומר.¹⁸

ה. מעמד הכה"ג בפרו

עד כה הוכחנו דלפחות לפי הרמב"ם, אע"פ שיש לשאר הכהנים שותפות בפרו של אהרן למ"ד בקביעותא מתכפרי, אין זה אלא בעלות גרועה, והבאנו כמה ראיות ונפק"מ לזה. ברם זה נוגע רק למעמדם של שאר הכהנים. מעבר לזה יש לדון במעמד הכה"ג בפרו: האם הוא הבעלים באופן הרגיל כמו שאר הבעלים בקרבנותיהם, או שמא יש לבעלותו אופי מיוחד, וא"כ נצטרך להבהיר את זה.

והנה אם נדייק בדברי הרמב"ם הנ"ל (הל' עיוה"כ ה:יג) נראה מוכח דלא רק שבעלות אחיו הכהנים מצומצמת וגרועה, אלא שיש תוקף מיוחד לבעלות הכה"ג עצמו. נחזור לתחילת לשונו שם: "פר יום הכפורים אף על פי שכהן גדול קונה משלו שנאמר פר החטאת אשר לו, המקום הפקיר ממונו בו לכל אחיו הכהנים, שאילו לא היה להן בו שותפות לא היו מתכפרין בו". מבואר דשאר הכהנים צריכים שותפות ממונית בקרבן כדי להתכפר בו [בקביעותא], דאל"כ לא היה אפשר להם להתכפר בו כלל משום שדין הוא שהפר יבוא ממזמן הכה"ג מדכתיב "פר החטאת אשר לו".

¹⁷ והיכי תימצי כזה אינו כ"כ רחוק, שידוע שבבית שני נתרבו הכהנים הגדולים המושחתים שקנו את המשרד בשוחד. ועיין ביומא ט. ובהג' הב"ח שם.

¹⁸ נביא ראה נוספת ליסוד דידן להלן בסעיף ז' בענין נוסח הוידוי על הפר.

אולם צ"ע בזה, דנהי דאינם יכולים להתכפר מקביעותא בלי שותפות ממונית, אבל לכאורה עדיין יכולים להתכפר מקופיא! אך מהרמב"ם יוצא שישנן רק שתי אפשרויות קיצונות: או שאחיו הכהנים משתתפים בפר כ"ג ומתכפרים בו מקביעותא, או שאין להם שותפות ואז אינם מתכפרים בו כלל.

ונראה בזה שהרמב"ם הסיק מסוף הסוגיא, שהביא הדין המיוחד מ"אשר לו" שהכה"ג צריך לקנות את הפר בממונו דוקא, דשאני בעלות הכה"ג משאר בעלים בקרבנותיהם. הדין ד"אשר לו" אינו רק חיוב מצומצם איך לקנות את הפר, אלא שזה מאפיין את הקשר ההדוק במיוחד בין הכה"ג לבין פרו. וקשר זה הוא כ"כ חזק שזה אמור למנוע שאר כל בני אדם מהאפשרות ההתייחס לפר, ואפילו להתכפר מקופיא גרידא. ולכן אפקריה רחמנא ממוניה לגבי אחיו הכהנים, כדי שתהיה להם שותפות ממונית בקרבן ובע"כ יושרשו ויוכללו בכפרת הפר. וזה מש"כ הרמב"ם "שאילו לא היה להן בו שותפות לא היו מתכפרין בו", שבלי החלק הממשי בפר שניתן לכהנים, היו מופקעים משייכות וכפרה ממנו מחמת הבעלות המשתלטת של הכה"ג.¹⁹ וזו היתה קושית הגמ', "ולטעמך (שיביא את הפר משלו ע"פ 'אשר לו') אחיו הכהנים אי לאו דקנו בגויה היכי מתכפר להו" – כלומר שלאור דין זה הלא א"א לשאר הכהנים להשתייך לפר בכלל, ואפילו להתכפר בקופיא, ולזה תירץ "אלא שאני בי גזע דאהרן דאפקריה רחמנא לגבי אחיו הכהנים", וזה יוצר שותפות ממונית ומאפשר לכפרה בקביעותא, וכמו שנתבאר.

ויש לבאר מה פשר הבעלות המיוחדת הזאת. ונראה שהכה"ג קשור לפרו לא רק בתורת גברא-בעלים בעלמא כגון ראובן שהפריש חטאת וכדומה, אלא שעצם החפצא של פרו של אהרן דורשת בעלות הכה"ג. הרי המחייב לו להפריש קרבן זה אינו איזה מעשה שעשה בעצמו, משא"כ בשאר קרבנות יחיד, אלא המוסד של כהונה גדולה שהוא מנוי בו. וזה המחייב של "אשר לו" – לא לו בתורת אזרח פרטי, אלא לו בתורת מינוי למוסד של כהונה גדולה. כלומר המוסד של כהונה גדולה צריך לקנות את הפר. ומאד יתכן שזה גם היסוד העומד מאחרי הדין ד"שאני בי גזע דאהרן דאפקריה רחמנא גבי אחיו הכהנים".

¹⁹ ויש להעיר שהרמב"ם הזהיר לכתוב בכל א' מההלכות הנ"ל שפרו של אהרן בא "משלו".

ונ"ל שמפני זה המשיך הרמב"ם שם לומר, "לפיכך אם מת כהן גדול קודם שישחט הפר, הכהן שעומד תחתיו אינו מביא פר אחר אלא שוחט את של ראשון". הבעלות הפרטית מדין 'אפקריה רחמנא ממוניה' שכבר היתה לכהן שעומד תחתיו איפשרה לו להשתייך לפרו של אהרן, וכעת שהוא מגוי ככה"ג החדש, ממילא נוצר אף לו הקשר החזק והבעלות המיוחדת בפרו של אהרן. לא אכפת לנו דהאי גברא לא קנה את הפר, אלא שהמוסד של כהונה גדולה קנה את הפר, וכעת הרי הוא מייצג את המוסד הזה ולכן הפר נחשב כ'אשר לו' והוא הבעלים המיוחד בו.

ונלע"ד שיש להציע לאור הנ"ל שאם הכה"ג עשה א' מן העבודות בפרו לשם איש אחר שזה פסול אף מדין שינוי קודש.²⁰ כי פרו של אהרן אינו מיוחס לו רק משום שהוא הבעלים, אלא שבעיקר דינו הלא הוא "פרו של אהרן"! וזה סוג מיוחד של חטאת, ושחיתת פרו של אהרן לשם איש אחר ממש מקביל לשחיתת חטאת לשם עולה.²¹

ו. נפק"מ למעמד הכה"ג בפרו: שיטת התוספות

נראה שגם התוס' סברו שיש בעלות מיוחדת לכה"ג בפרו, וזה יוצא מכמה מקומות במכילתין.²²

א. שחיטה בבעלים

הגמ' בדף מב. עוסקת במחלוקת רב ושמואל אם שחיתת פרו של אהרן בזר פסולה. רב מכשיר מחמת הכלל דשחיטה לאו עבודה היא, ואילו

²⁰ ולזה לא צריכים את כל חידושי הרמב"ם הנ"ל (הערה 14) בענין היחס בין שינוי קודש לבין שינוי בעלים. ולכן למשל אפילו לפי שאר הראשונים המצמצמים שינוי בעלים למחשבה בזריקת קרבן יחיד, אם הכה"ג שחט את פרו לשם אדם אחר, פסול.

²¹ אחרי כתיבת המאמר מצאתי שיטה מקבילה לזו בפירוש סוגית "תודה ששחטה לשם תודת חבירו" (זבחים ז), שלפי רש"י ותוס' שם מהוה פסול שינוי קודש, ולפי התוס' זה פסול מיוחד בתודה. ויעויין בשיעורי רבנו יחיאל מיכל (זבחים ס' ע"ג) ובשיעורי הרב אהרן ליכטנשטיין (עמ' 190-196) שביארו כעין הצעתי כאן, שהשם בעלים נקבע באופן מיוחד בקרבן תודה. [הרב ליכטנשטיין הסביר שזה נובע מהפן של תפילה שקיים בקרבן תודה. ולכאורה יש להוסיף שההגשחה הפרטית שגרמה להבאת התודה ג"כ גורמת ליחס מיוחד בין הבעלים לבין הקרבן.]

²² כוונתי כאן לתוס' במס' יומא, שיצאו מהמהר"ם מרוטנברג. כפי שנראה בהמשך, לא נ"ל שהתוס' ישנים (שכתב הר"מ מקוצי ע"פ תוספות ר"י שירליון) אמצו גישה זאת.

שמואל פוסל משום ד'אהרן וחוקה' כתיב ביה. בפשטות שמואל סובר ששחיטת פרו של אהרן נדרשת משום הדין הכללי שהכה"ג צריך לעשות את כל עבודת יוה"כ.

אולם התוס' (ד"ה שחיטה) הביאו בשם הר' יוסף קלצון שדרישת הכה"ג לשחיטת פרו אינה קשורה לעבודת יום הכיפורים, אלא שזו נובעת מדין בעלים, שצריכים שחיטת פרו של אהרן ע"י בעליו. והר"י קלצון מדמה שחיטה זו לסמיכה, שדוקא הבעלים סומכים.²³ אלא שכמובן דלא מצינו שום חיוב כזה בשאר שחיטות, ויש לעיין מהו המחייב לזה.²⁴ ונראה לומר שחיוב זה נובע מבעלות המיוחדת של הכה"ג שתיארנו. שמאד יתכן שבעלות זו יוצרת חיובים חדשים. וכמו שהכה"ג חייב לקנות את הפר בממון עצמו, ודלא כשאר קרבנות יחיד שדי אם אדם אחר יקח את הבהמה בעבור המתכפר, כך הוא חייב לשחוט את הפר בעצמו ולא לסמוך על אדם אחר.²⁵

וראיתי בהערות לשיעורי מו"ר הגר"א ליכטנשטיין זצ"ל עמס' זבחים (עמ' 80 הע' 11) וכן בספר תורת הקודש (ב: נ: ג) שהעירו שיש להוכיח את שיטת הר"י קלצון מסוגיא במנחות (יט.). מבואר שם שר' שמעון לומד ששחיטה כשרה בזר משום שהיא קשורה לסמיכה (ויקרא א: ד-ה), ואז

²³ עיין בחידושי הגרי"ז (קונטרס המועדים, יומא עמ' יז) שתמה על הר"י קלצון מהירושלמי (יומא ג: ז) שאומר שהמ"ד שחיטת פרו פסולה בזר ג"כ סובר דשחיטת השעיר הפנימי פסולה בזר, וא"כ ודאי דאין זה דין בבעלים. אולם תמהני על תמיהתו, שהרי הירושלמי מביא גזה"כ שונה לגמרי ממאי דאיתא בבבלי! שלפי הירושלמי הפסול זרות כאן אינו משום "אהרן וחוקה" אלא מהא דכתיב "ושחט והביא" – מה הבאה (פירוש לפני ולפנים) בכהן אף שחיטה בכהן".

²⁴ הנצי"ב (ויקרא טז: יא) פירש ע"פ הפסוק "ושחט את פר החטאת אשר לו" שבדרך כלל מצוה מן המובחר היא לכל בעלי קרבן שישחטו בעצמן, כמו שמשתמע מהסוגיא של נוסח ברכת מצות שחיטה בקרבנות (פסחים ז: ועיין רש"י שם ד"ה פסח וקדשים), ואילו בעבודת יום הכיפורים מקפידים יותר לעשות הדברים כלכתחילה גמורה ככל שאפשר. אמנם הנצי"ב אינו מציע זאת כסיבה ששחיטת פרו בבעלים תהא מעכבת, אבל לכאורה זה יכול להיות דרך נוספת לפרש שיטת שמואל, וא"כ יצא דבר מאד מעניין שהרצון ל'לכתחיליות' בעייה"כ יכול ליצור חיובים לעיכובא!

²⁵ ונ"ל שאף תוס' הרא"ש הסכימו לדעת הר"י קלצון. עיי"ש קידושין מא: (באד"ה ונילף) בענין שליחות בקדשים.

הגמ' מנסה להסביר למה לא מצריכים שחיטה בבעלים כמו שמצינו בסמיכה. וז"ל: "גלי רחמנא ביוה"כ, 'ושחט את פר החטאת אשר לו' – מכלל דשחיטה בעלמא לא בעינן בעלים". כלומר הדרישה המיוחדת לשחיטה בבעלים לגבי פרו של אהרן מוכיחה שבדרך כלל כל אדם יכול לשחוט. אבל הגע עצמך, שאם הצורך לשחיטת פר כ"ג ע"י הכ"ג הוא דין חיצוני, שצריכים כ"ג לכל עבודת היום וכדומה, אז אין כאן שום גילוי לגבי מעמד הבעלים בשחיטת שאר הקרבנות! אלא ודאי שצריכים שחיטה ע"י כ"ג מדין בעלים, וכש"כ הר"י קלצון, ולכן יש לדייק שבשאר קרבנות אין דין כזה.

ב. ירעה עד שיסתאב

עיין ביומא נ. תוד"ה חטאת, שהקשו על שיטת ר' עמרם הנ"ל (שפר כ"ג שמתו בעליה לאו למיתה אזלא משום שקרבן ציבור הוא) שאעפ"כ אין להקריב את הפר אלא שירעה עד שיסתאב. שהרי הגמ' להלן אומרת שאם אבדו פר כ"ג והפרישו פר שני, ואח"כ הראשון נמצא, לפי ר' יהודה יומת הראשון (כי הוא חולק על היסוד שאין חטאת הציבור מתה) ואילו לפי ר' אלעזר ור' שמעון ירעה עד שיסתאב!

אך החילוק בין הפר שמתו בעליה לפר שנאבד נראה ברור. לפי ר' עמרם הפר הוא קרבן ציבור, ואז אע"פ שמת הכה"ג, הרי כל שאר הכהנים המתכפרים קיימים, ולכן יש לומר שלא נפגם הקרבן בכלל מחמת מיתת אחד מבעליה גרידא, ויש לכ"ג החדש להקריבו. ואילו בפר שאבדו והפרישו אחר, הרי סוף סוף הפרישו פר חדש ולכן יש למסור הפר הראשון לרועה. ואמנם כן תירצו תוס' ישנים (ד"ה ור"ש) והריטב"א (ד"ה שאין).²⁶

אולם התוס' לא הספיקו בזה, והאריכו בתירוצם. וז"ל:

ונראה לי דיש לומר דההיא רעייה דרבנן היא ולא גזור אלא כעין ההיא דלקמן דנתכפרו בעליה באחר לגמרי, כיון דכיוצא בה בחטאת יחיד מתה. אבל הכא דלא מתו כל בעליה לגמרי

²⁶ התו"י הביאו תירוצים קדומים מהריב"א שבמקרה של פר כ"ג שנאבד, כבר הפרישו וגם הביאו את הפר החדש, וא"כ ודאי שלא ניתן להקריב את הפר הראשון אלא יומת או ירעה. והשיבו התו"י שהתירוצ' הנ"ל הוא כ"כ פשוט שאין צורך לאוקימתא של הריב"א.

שהרי אחיו הכהנים קיימין, ועוד דכהן גדול אחר ממונה תחתיו, דלא דמו למתו בעליה דחטאת יחיד לא גזרו.

הרי עוסקים כאן בתפיסה שפרו של אהרן קרבן ציבור הוא, ואעפ"כ כתבו התוס' שאם מת הכה"ג, "לא מתו כל בעליה לגמרי". אך דברים אלו מרפסין איגרי! "לא מתו לגמרי" משתמע שאמנם הבעלים העיקרים מתו, ונשאר רק איזה שריד ופליט של בעלים. אבל ה"שריד" הזה הנה הוא כמעט כל הבעלים, דהיינו הציבור של כל הכהנים! ובר מן דין, מה הוסיפו תוס' בתירוץ ד"ועוד דכהן גדול אחר ממונה תחתיו" – מה בכך שכ"ג אחר ממונה תחת הכה"ג שמת? פר זה לאו למיתה אזלא משום שקרבן ציבור הוא (לפי ר' עמרם) ושאר הכהנים עדיין קיימים. והא דיבוא כ"ג חדש לא מעלה ולא מוריד בכלל לגבי דין חטאת שמתו בעליה!

אלא דנראה ברור דלפי התוס', בעלות מיוחדת יש לכ"ג בפרו אפילו למ"ד פר כ"ג קרבן ציבור הוא. ולכן באמת הו"א שפר כ"ג אחר מיתת הכ"ג מקביל לחטאת יחיד שמתו בעליה אע"פ שנשארים כל שאר הבעלים מהציבור של כהנים. ואילו למסקנא שפיר קרינן ביה "לא מתו כל בעליה לגמרי" כי אמנם מבחינה איכותית, עיקר בעליה מתו במיתת הכה"ג. ומפני שבעלות זו לא נובעת מממעמדו הפרטי של הגברא-כ"ג אלא מהא דהוא מייצג את החפצא של כהונה גדולה, ממילא דאפילו אם מת הכה"ג המקורי שהפריש את הפר, שאני קרבן זה משאר קרבנות שמתו בעליהם באופן יסודי, כי נתמנה כ"ג חדש להביא את הקרבן וא"כ כאילו י"ל "הכהן הגדול לא מת"!

ג. בעלים מקופיא כמאן דליתא

יש לחזור ולדון בשיטת התוס' הנ"ל בענין כפרה מקופיא (נ: ד"ה אחיו הכהנים). ראינו שלעומת שיטת הגרי"ד (וכנראה הרמב"ם) שאין לאחיו הכהנים שום שם בעלים אם מתכפרים מקופיא, תוס' הבינו דקרינן להו בעלים, ואעפ"כ יכול הכה"ג לעשות תמורה, כי אצל כפרתו מקביעותא, הנהו כהנים כמאן דליתא דמי ולכן נחשב כקרבן יחיד לענין תמורה. מעתה יש לנו להעיר שחידוש התוס' מאד מובן אם נאמר לא רק שבעלותם של שאר כהנים גרועה מסתם בעלות, וכמו שביארנו, אלא שגם

בעלות הכה"ג מעולה מסתם בעלות מחמת היחס המיוחד בין הפר כ"ג לבין האיש שנתמנה ככהן גדול. אז אע"פ שאחיו הכהנים ה"ה בעלים במידה מסוימת בפר כ"ג, אצל בעלותו של הכה"ג הם חשובים ממש כמאן דליתא.²⁷

ד. "אשר לו" אמר רחמנא

כבר ראינו הסוגיא בדף נא: שהתחילה עם הקושיא המעורפלת, "ותיפוק לי דאשר לו אמר רחמנא" וכו'. רש"י פירש שמקשים מהדרשה "אשר לו אמר רחמנא – משלו הוא מביא", ואם הכה"ג חייב לקנות את הפר אז לא יתכן לומר שאחיו הכהנים מתכפרים מקביעותא. ברם התוס' הבינו אחרת: "ונראה לי דהכי פירושו: 'תיפוק לי דאשר לו אמר רחמנא', דמשמע שהוא מתכפר בו ומשמע אבל אחריני לא מכפרי, ומשני האי 'אשר לו' דרשינן 'משלו הוא מביא' אבל לעולם אימא לך דאינהו נמי מכפרי מקיבעא." לפי ההו"א, פירוש 'אשר לו' הוא שיש דין מיוחד שכפרת פר כ"ג שייכת אך ורק לכ"ג עצמו, ושאר הכהנים לא יתכפרו בו אפילו מקופיא! שוב רואים מהו"א זו המרחיקה לכת שלפי התוס' יש לכ"ג בעלות מיוחדת ומעולה בפרו, והו"א שלא נשאר רווח אפילו לכפרה מקופיא לאחיו הכהנים.²⁸ וזה מחזיר אותנו למש"כ בדעת הרמב"ם לעיל בסעיף ה'.

ז. הוידויים בפר ובשעיר

לפי מה שביארנו במעמד הפר כ"ג, שמצד אחד אין לכהנים אלא בעלות גרועה וחיצונית בלי שייכות לעצם שם הקרבן, ואילו לכ"ג יש בעלות מיוחדת ומעולה הנובעת מזהותו עם המוסד של כהונה גדולה, כי עצם פרו של אהרן טוען בעלות של כ"ג, אפשר לבאר עוד כמה נקודות בענין פרו של אהרן. ראשון, נעמוד על ב' נקודות קשות בוידויו של הכה"ג על פרו.

²⁷ וראה לעיל הערה 13.

²⁸ ויש להוסיף שהבנת התוס' מקבילה לגמ' מפורשת בשבועות יג: – "יכול לא יתכפרו בפרו של אהרן שהרי כבר נאמר 'אשר לו', מעתה אין להן כפרה, כשהוא אומר 'כפר על הכהנים' מצינו להן כפרה" וכו', ע"ש.

א. וידוי שני בפר כ"ג

הנה נחלקו ר' יהודה ור' שמעון בשבועות (יג): אם הכהנים מתכפרים בשאר עבירות בשעיר המשתלח יחד עם כל ישראל או בנפרד מהם מפרו של אהרן. הגמ' מקשה שיש ג' כפרות בפר: שני וידויין (ע"פ ויקרא טז:ו, יא) ומתנת דם. ואכן כל אלו נצרכים לפי ר' שמעון, שנים לטומאת מקדש וקדשיו (כשיש ידיעה בתחילה ואין ידיעה בסוף וכן להיפך) וחד לשאר עבירות. ברם לפי ר' יהודה קשה, דסגי בשני כפרות. ומתרצים דאה"נ, אלא שצריכים וידוי שני מטעם אחר: "כדתנא דבי רבי ישמעאל כך היא מדת הדין נוהגת, מוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב ואל יבוא חייב ויכפר על החייב". כלומר אע"פ ששני הוידויין הם לאותה כפרה, הכה"ג צריך לקדם להתוודות בעבור כפרת עצמו ורק אח"כ יש להתוודות בעבור אחיו הכהנים.

ותמהו בזה התוס' ישנים (מג: ד"ה בא לו) שאם הכה"ג כבר נתכפר בוידוי ראשון, למה בוידוי שני חוזר ומתוודה "אני וביתי ובני אהרן עם קדשך". עיי"ש מה שתירצו, אבל לפי דברינו יש להציע שפשוט צריכים שוידוי על קרבן יכול את הבעלים של הקרבן בתוכו. הרי יתכן שא"א להיות חלות שם וידוי שמנותק מהבעלים המתכפרים. ואז ממילא הכה"ג צריך להזכיר את עצמו בכל וידוי ווידוי על פרו, שכן אע"פ שאמנם כבר נתכפר בוידוי ראשון, הלא הוא הוה הבעלים היחיד בעצם הקרבן. [ולזה אין צורך להתייחס לבעלות המיוחדת שלו בתורת כהן גדול, אלא רק להא דאחיו הכהנים רק מקבלים בעלות גרועה].²⁹

יש להתייחס לתירוץ אחר מהגרי"ד (מג: ד"ה מאי שנא). בפשטות המ"ד אחיו הכהנים מתכפרים מקופיא או מקיבעא נחלקו אם כפרת

²⁹ נ"ל שיש לדייק כדברינו מדברי הרמב"ם, אף שאינו מוכרח. דז"ל בתיאור הוידויים (הל' עיוה"כ ב:ו): "נמצאת למד שהוא מתודה ביום זה שלשה וידויים, אחד על ידי עצמו תחילה, וידוי שני על ידי עצמו עם שאר הכהנים, ושניהם על פר החטאת אשר לו, והוידוי שלישי על ידי כל ישראל על שעיר המשתלח". ודאי נראה דאינו טפל לשאר הכהנים בוידוי שני וכמכשיר בעלמא, ויותר משמע שאפילו בוידוי שני עיקר הוידוי נוגע לו, ושנספחו לזה אחיו הכהנים, ולכן כתב בצחות לשונו "וידוי שני על ידי עצמו עם שאר הכהנים". אגב, יש לציין שגם כאן הדגיש הרמב"ם את הגזה"כ ד"אשר לו" בנוגע לפר כ"ג.

הכהנים באה דרך אגב מכפרת הכה"ג, או שמא הם משתתפים בקרבן ואז מתכפרים באופן ישיר. אולם חידוש הגרי"ד דלכו"ע כפרתם באה אגב כפרת הכה"ג, ולכן הוא מניח שהכה"ג צריך להזכיר את עצמו יחד עם אחיו הכהנים כשמתוודה פעם שנית בעבורם.

לפום ריהטא הייתי מסתייג מזה, כי בפשטות כפרה מקביעותא, הבאה עם בעלות מסוימת מהא דאפקריה רחמנא ממוניה לגבי אחיו הכהנים, היא כפרה ישרה ואינה אגב מכפרת הכה"ג – הלא גוף הפירוש לכפרה מקופיא הוא שכפרתם צפה ע"ג כפרתו! מ"מ לפי גישה זו יש להדגיש את מעמדו המיוחד של הכה"ג. כי יש להסביר שלעולם רק הכה"ג מתכפר במישרין, ואעפ"כ אחיו הכהנים צריכים חלק ממונית בקרבן ובלי זה א"א להם להשתייך לפר כ"ג כלל, וכמו שביארנו בדעת הרמב"ם (לעיל סע' ה').

ב. וידוי בשעיר המשתלח

תמהו הר"י מיגש (שבועות יד. סד"ה אלא) והריטב"א (שם ד"ה ופרקינן) דלפי ר' יהודה שהכה"ג מתוודה וידוי נפרד לעצמו כדי שיבוא זכאי ויכפר על החייב, למה אינו עושה כך גם בשעיר המשתלח? שהרי לשיטתו פרו של אהרן מכפר רק בעבור טומאת המקדש וקדשיו, ואעפ"כ מתודה פעם אחת בלבד בשעיר המשתלח (יומא סו.)³⁰.

איברא דלהגרי"ד לא קשה מידי, דפשוט יש לומר דכפרת כל עם ישראל בשעיר המשתלח אינה באה אגב כפרת הכה"ג, וממילא אין לחוש ל"אל יבוא חייב ויכפר על החייב". אבל גם לדידן יש לחלק. דאמנם כפרת

³⁰ הם עצמם תירצו את קושייתם, אבל לא זכיתי להבין את דבריהם. דז"ל הריטב"א: "וי"ל דלא קפדינן לדר' ישמעאל אלא בתחלת הכפרה, וכיון דכבר נתכפרו הוא וביתו על טומאת מקדש וקדשיו, אף בשל שעיר המשתלח חשבינן ליה זכאי מכפר על החייב." וכן תירץ הר"י מיגש בסגנון שונה [ויש להסתפק האם זו שיטה אחרת או רק פירוט נוסף]: "ויש להשיב פירוק קושיא זו, דכיון דנתכפר בוידוי ראשון במקצת הוה ליה זכאי באותו מקצת, וכיון דאיכא עליה שם זכאי ראוי הוא לכפר על הכהנים ועל ישראל, דמכל מקום [מקצת] זכאי מכפר על החייב קרינא ביה, ולא בעינן עד דהוי זכאי ככולהו מילי." אך דבריהם צ"ע אצלי, דהנה עדיין לא נתכפר לרוב מוחלט של חטאיו, אז איך נחשב לגברא "זכאי" מאחר שרק נתכפר בעוונות טומאת מקדש וקדשיו גרידא?

אחיו הכהנים מקביעותא באה במישרין מחמת חלקם בפר כ"ג, אבל הוא עיקר הבעלים ויש לו בעלות מיוחדת, ולכן כל עוד דלא נתכפר בעצמו אין לו לנסות להתודות ולהתכפר לאחיו הכהנים. וזה מקביל למש"כ לעיל (סע' ד') בענין זבח רשעים תועבה בפר כ"ג.

אך בכפרת השעיר המשתלח הכל להיפך. כפרת השעיר המשתלח היא לעם ישראל, ואינם מתכפרים בו בתורת יחידים אלא בתורת ציבור.³¹ וכיון שכל הכפרה בשעיר המשתלח חלה על הציבור כחפצא נפרדת, ממילא א"א לכ"ג להתכפר קודם לשאר המתכפרים, דהיינו כל קהל ישראל! והרי לשון הוידוים מעיד על זה, דבוידוי שני לפרו אומר הכה"ג "חטאתי עויתי ופשעתי אני וביתי ובני אהרן עם קדשך" ואילו בוידוי על השעיר אומר "חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל".

ח. חטאת שמתו בעליה

השתא דאתינן להכי, יש לחזור ולעמוד של שאלת חטאת שמתו בעליה בסוגיין. הרי ראינו דלא ברור למסקנת הגמ' לפי השיטה דפר כ"ג קרבן יחיד הוא אם יש בו דין חטאת שמתו בעליה אם לאו. והעלינו דלמ"ד אחיו הכהנים בקופיא מתכפרי, זה תלוי במח' בין תוספות להגרי"ד אם יש להם שם בעלים אם לאו. ואילו למ"ד בקביעותא מתכפרי מסתבר שאין בו דין חטאת שמתו בעליה כי הקנין הממוני של אחיו הכהנים מעניק להם שם בעלים.

אולם לאור מש"כ להוכיח שאפילו למ"ד בקביעותא מתכפרי שאין לשאר הכהנים אלא בעלות גרועה, יש לחקור אם אכן מספיק בזה להציל את הפר כ"ג מידי דין חטאת שמתו בעליה לאחר מיתת הכה"ג. ואמנם

³¹ ויש להזכיר שיטת הגרי"ד עצמו ב"על התשובה" (עמ' 79): "כפרה זו של השעיר המשתלח אין בה כלל כפרת יחיד. וכי מי מתכפר בקרבן? הבעלים! וכאן בעלי הקרבן אינם יחידים, אלא כלל-ישראל. הכפרה של 'עיצומו של יום', זו הכפרה שיש לנו עתה 'כי ביום הזה יכפר עליכם', היא כפרה לפרט וכפרה לכל, כפרה ליחיד וכפרה לכנסת-ישראל. ואולם, הכפרה של השעיר המשתלח בזמן הבית-המקדש היה קיים, לא היתה בה כלל כפרה לפרט. היחיד אין לו חלק בקרבן. הכפרה היא לבעלי-הקרבן בלבד, לציבור." ועיי"ש.

ראינו שהרמב"ם קבע כמו שצפינו שהכה"ג החדש יכול להקריב את הפר הואיל ואפקריה רחמא ממוניה דכי גזא דאהרן וכבר היה להם חלק בפר בחיי הכה"ג הקדום. אך יש לחקור האם שיטה זו מוסכמת בראשונים.

והנה שנינן ביומא (סה.) דנחלקו ר' יהודה וחכמים בבני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו, ואחרי ששקלו שקלים אחרים הראשונים נמצאו – לפי ר' יהודה שקלים אלו עולים לשנה אחרת ואילו לחכמים אינם עולים אלא לשנה זו בלבד. וביאר רבא ביסוד מחלקותם דנחלקו אם חובות שהופרשו לשנה זו עולות לשנה אחרת. ברם הקשה אביי דתנינן בפר ושעיר של יוה"כ אבדו והפריש אחרים ואז מצאו הראשונים, דלפי ר' יהודה יומתו הראשונים, ולא יוקרבו לשנה הבאה. אחד מהתירוצים שהציעו בגמ' הוא דשאני פר כ"ג דגזרו ביה 'משום חטאת שמתו בעליה' ולכן יומת ולא יוקרב לשנה הבאה. ואמנם הצעה זו נדחה כי לא מסתבר לאסור בשעיר של יוה"כ מחמת איזה חשש במיתת בעל הפר, אבל לא ברור מה היתה כוונת הגמ' שיש לגזור משום חטאת שמתו בעליה.

ופירש רש"י, "שמא ימות הכהן בשנה זו", ומשמע שאם אמנם מת הכה"ג הפר נפסל מדין חטאת שמתו בעליה! התוס' פירשו שחוששים למיתת א' משאר הכהנים (ויתבאר בהמשך) והקשו נגד רש"י, "לא נהירא לי דזה דבר הנראה לעינים ואפשר לעמוד עליו אי מיית או לא!" אך תירץ הגבורת ארי בפשטות דלא חוששים שמא ימות הכה"ג אלא חוששים שאם יומת הכה"ג יטעו ויסברו שהכה"ג החדש יכול לעמוד תחתיו ולהקריב את הפר (כמו שאמנם פוסק הרמב"ם).

יוצא דלדינא פוסק רש"י שדין חטאת שמתו בעליה נוהג בפרו של אהרן, וא"כ ודאי שהוא סובר שהפר קרבן יחיד הוא, אלא דיש לדון אם הוא סובר שאחיו הכהנים מתכפרים מקופיא או שמא מתכפרים מקביעותא ואעפ"כ לא מקריבים את הפר. וכתב בזה הגבורת ארי וז"ל: "אלא ודאי פי' רש"י עיקר, דבמיתת א' מן הכהנים לית לן בה אפילו אי מקביעותא מכפרי כיון דלאו מגזא דידהו אתי אלא משל כהן גדול, ואף על גב דאפקריה רחמנא לכולן כדאמר בפרק ה' לעיל, אפילו הכי עיקר של כהן גדול הוא והוי חטאת שמתו בעליה במיתתו לחוד." הנה זה ממש כדברינו,

ש"ע"פ שיש לאחיו הכהנים איזה בעלות בפר, הכה"ג הוא עדיין עיקר הבעלים, ודוקא מיתתו מפעילה דין חטאת שמתו בעליה אפילו למ"ד בקביעותא מתכפרי!

דא עקא, דגרסינן בפירוש בגמ' דידן שהיכולת של הכה"ג להמיר בפרו תלויה באם כפרת אחיו הכהנים באה מקופיא או מקביעותא. אז יש להבין איך הכה"ג נחשב כבעלים היחיד בפרו לענין חטאת שמתו בעליה אבל לא לענין תמורה.

ונראה לבאר בזה ע"פ מה שביארנו שאחיו הכהנים בעלים מיקרי, אבל אין להם אלא בעלות גרועה. ולפי זה יש לחלק, דבתמורה לא מספיק להיות עיקר הבעלים, אלא צריך שליטה מוחלטת בקרבן בלי שום תחרות. אבל בענין חטאת שמתו בעליה ההיפך נכון, דכל עוד שמתו עיקר בעלי הקרבן, א"א להקריבו. ולכן בפרו של אהרן, די בבעלות הגרועה של אחיו הכהנים למנוע ממנו את היכולת לעשות תמורה, אבל לא להביא את הפר אחרי מיתתו, כי הלא כל בעלותם היתה בתורת מכפר ולא בתורת מביא, ולא היו שייכים לעצם הקרבן כלל. ועוד נראה שבעיקרון הרמב"ם מסכים לזה, אלא שהוא סבור שמאחר שהכה"ג החדש ממלא מקום קודמו ומייצג את המוסד של כהונה גדולה, ממילא נוצר לו דין מביא בפר כ"ג והבעלות המיוחדת של כ"ג בפר כ"ג, ולכן יכול להקריב את הפר.

אחרון יש לברר את שיטת התוס' כאן. הם פירשו את הגמרא בזה"ל: "דילמא מיית אחד מן הכהנים, דאפילו את"ל דמקופיא מכפרי, ראוי לגזור בפר כשמת אחד מן הכהנים משום חטאת שמתו בעליה". הגרע"א ועוד מהאחרונים הבינו בשיטתם דאת"ל דמקביעותא מתכפרי, מדינא חל דין חטאת שמתו בעליה במיתת א' הכהנים. אולם לפ"ז דבריהם נפלאים ומתמיהים, וכמו שתמה הגרע"א, כי רק מתו מקצת בעליה ואין כאן חטאת שמתו בעליה! ועוד יש לנו להוסיף שכבר הוכחנו מכמה מקומות דשיטת התוס' ביומא היא שיש לכ"ג יחס מיוחד ובעלות מיוחדת בפרו של אהרן, ואז ממש מן הנמנע לומר שמיתת א' מאחיו הכהנים תפגום ותפסול את הפר! דלא רק מקצת הבעלים עומדים, אלא עיקר הבעלים עומדים!

אלא יעויין במרומי שדה על אתר שפירש בכוונת התוס' דלכו"ע לא מביאים את הפר לשנה הבאה בתורת גזירה, דלמ"ד מקביעותא מתכפרי ואפילו למ"ד מקופיא מתכפרי יש לגזור שמא מתו מן הכהנים ויטעו ויסברו שחטאת שמתו בעליה נקרבת. ולכאורה יש לומר לפי התוס' כשנדחה הצעה זו בגמ' הכל נדחה, ולמסקנא מיתת א' מהכהנים אינו פוגע בפר כ"ג בכלל, ואילו במיתת הכה"ג עדיין יש מקום עיון אם יסברו כמו רש"י שיש דין חטאת שמתו בעליה או כמו הרמב"ם שהכה"ג החדש יכול להקריב את הפר.

ט. סיכום

העולה מדברינו הוא שאע"פ שפרו של אהרן מכפר גם בעבור אחיו הכהנים, היחס בין הכה"ג לפרו שונה בעיקר דינו מהיחס של שאר הכהנים, ובפרט למ"ד פרו של אהרן קרבן יחיד הוא, שבפשטות הוי מסקנת הסוגיא.

ר' אלעזר הסתפק למ"ד קרבן יחיד הוא, האם אחיו הכהנים מתכפרים בקופיא (אגב כפרת הכה"ג) או שמא בקביעותא. ולמ"ד בקופיא מתכפרי ראינו דנחלקו תוס' והגרי"ד אם יש לשאר הכהנים שום שם בעלים, והערנו לכמה נפק"מ (איסור תמורה, חטאת שמתו בעליה, וכו').

ברם אפילו למ"ד בעלים הם, ואפילו למ"ד בקביעותא מתכפרי, עדיין נמצא פער עצום בין אופי בעלותיהם לאופי בעלותו של הכה"ג. כי מחד גיסא אין לשאר הכהנים אלא בעלות גרועה וחיצונית, שהפר אינו נקרא על שמם, ובעלותיהם אינה נוגעת לעצם החפצא של הקרבן. ולזה הבאנו מספר הוכחות:

א. מיושבת בזה שיטת הרמב"ם, שבמבט-ראשון נראה כסותר את עצמו בכמה מקומות אם פרו של אהרן נחשב כקרבן יחיד או כקרבן שותפין.

ב. מבואר למה שאר הכהנים אינם סומכים או מתוודים אע"פ שבשאר הקרבנות כל הבעלים סומכים.

ג. לפ"ז מובן היטב למה הצריך רחמנא להעניק להם בעלות בפר ע"י "אפקריה רחמנא גבי אחיו הכהנים" ולא סתם שיקדיש הכה"ג את פרו בעבור כל אחיו הכהנים.

ד. כעת מיושבת תמיהת התו"י למה הכה"ג מתוודה בעבור עצמו גם בוידוי השני בפרו, די"ל דכל וידוי טעון הזכרת הבעלים, והרי דוקא הכה"ג נחשב כבעלים בעצם הקרבן.

ה. ראינו שמשמע מרש"י, וכך הבין הגבורת ארי, דלמסקנא אפילו למ"ד שאר הכהנים בקביעותא מתכפרי ולכן הכה"ג אינו יכול להמיר בפרו, אם מת הכה"ג אז פרו נחשב כחטאת שמתו בעליה. ולכאורה הביאור הוא שמספיק עם בעלות גרועה של אחיו הכהנים למנוע מהכה"ג מלעשות תמורה, אבל כיון שאינם עיקר הבעלים אינם יכולים להביא את הפר אחרי מיתתו.

ו. נראה מוכח מיומא יח. דשאר הכהנים אינם יכולים לפסול את הפר מדין זבח רשעים תועבה. אז אם נצדד דמומר אחד יכול לפסול קרבן שותפין, יש להסביר דשאני אחיו הכהנים כי בעלותיהם אינה נוגעת לעצם החפצא של הקרבן. ומאידך אמנם יתכן שלגבי מומר-כ"ג נאמר זבח רשעים תועבה.

ז. יש להציע דליכא פסול שינוי בעלים אם עבד לשם כפרת לויים או ישראלים, כי אע"פ ששנה מלשם כהנים הרי לא עקר כלום בעצם שם הקרבן.

ובנוסף לכך, לפחות לפי תוס' והרמב"ם, אף בעלותו של כה"ג שונה מבעלות סתם בעלים בקרבנות, דיש לו בעלות מיוחדת מצד שעצם החפצא של הפר כ"ג דורש בעלותו של המוסד של כהונה גדולה. ונסקור את הראיות לזה:

א. שיטת הר"י קלצון שהדרישה לשחיטת הפר ע"י הכה"ג (יומא מב.) נובעת מדרישה מיוחדת שהבעלים ישחוט את הפר.

ב. תוס' מאמצים את ההו"א שאפילו אם פרו של אהרן קרבן ציבור הוא, שאם מת הכה"ג, הפר ירעה עד שיסתאב. ומסיקים דלא אמרינן הכי רק משום ד"לא מתו כל בעליה לגמרי" אע"פ שלכאורה כמעט לא מתו בעליה בכלל, וגם כי כ"ג אחר ממונה תחתיו. וגם הרמב"ם מדגיש את החשיבות שכ"ג אחר ממונה תחתיו, והיסוד הוא דזה נחשב כ"אשר לו" כי כעת הוא מייצג את המוסד של כהונה גדולה.

ג. אע"פ שתוס' סבורים דכהנים המתכפרים מקופיא יש להם שם בעלים, זה ממש כמאן דליחא אצל בעלותו של הכה"ג, ולכן הוא יכול להמיר. ולפ"ז יש

לחלק בין הכה"ג המכפר בקביעותא דיכול להמיר לשותף בקרבן סתם שמת השותף שלו, דאע"פ דירשי המת רק מתכפרים בקופיא, יתכן שהשותף החי אינו יכול להמיר.

ד. תוס' מאמצים את ההו"א (שגם מופיע בשבועות יג:) דאך ורק הכה"ג יכול להתכפר בפרו. ובמקביל לזה, משמע מהרמב"ם שא"א להם להתכפר בקופיא, כי בלי חלק ממנוי שמציל להם איזה שייכות לקרבן, היו מופקעים ממנו לגמרי מחמת הבעלות המושלטת של הכה"ג.

ה. עפ"ז יש לתרץ תמיהת הר"י מיגש והריטב"א למה יש לנו בעיה של "אל יבוא חייב ויכפר על החייב" בפרו של אהרן אבל לא בשעיר המשתלח, שאפילו אם נגיד כפשטות דלמ"ד בקביעותא מתכפרי דכפרתם באה במישרין ולא אגב כפרותו, הלא כל החפצא של פר כ"ג מוגדר כפרו, ולכן אם עוד לא נתכפר בעצמו אין לו להמשיך ולהתוודות להם.

ו. אולי יש לחדש דאם יעשה א' מהעבודות בפרו שלא לשם כפרת עצמו, נפסל הקרבן מדין שינוי קודש, כי בעצם החפצא זה ממש חטאת של הכה"ג. ולזה לא נצטרך לשיטת הרמב"ם בענין היחס בין שינוי קודש לשינוי בעלים.

בסיום נציין דלכאורה עצם הכינויים של חז"ל לקרבן זה – "פר כהן גדול", ובפרט "פרו של אהרן" – מדגישים את היחס המיוחד שבין הכה"ג לפרו, שאע"פ שהפסוקים מעידים דכפרת הפר באה גם בעבור ביתו, הרי ביסודו זה שייך למי שנתמנה תחת אהרן הכהן. וידוע יסוד הגרי"ד שבפרט ביוה"כ, הכה"ג צריך לעמוד ממש תחת אהרן הכהן.³² ולכאורה הכוונה בזה היא דנתקדש בקדושת כ"ג לגמרי, ומשום שכל דמותו של אהרן היתה "אהרן הכהן", הכהן הגדול הראשיתי והיסודי, וממילא מי שמייצג את המוסד של כהונה גדולה במילואו נחשב כעומד תחת אהרן הכהן. ולכן הביטוי "פרו של אהרן" מדגיש את הקשר למוסד של כהונה גדולה. דכל כהן גדול המביא את הפר מביא פרו של אהרן, כי אע"פ שכמובן שמבחינת זהותו הפרטית הוא איש אחר, הרי הוא מייצג את המוסד של אהרן, דהיינו המוסד של כהונה גדולה. וכמו כן לקיחת הפר בממונו נחשבת כלקיחת

³² עיין בקונטרס עיוה"כ ב. (ד"ה אולם). וכעת עיין מאמרו של מו"ר בקובץ זה (אות א').

הפר בממוץ "בי גזא דאהרן".³³ ועי"ז זוכה כל כ"ג לדורות לבצע מש"כ וכפל רחמנא: "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו, וכפר בעדו ובעד ביתו".

³³ ועיין יומא יח. "והתניא 'והכהן הגדול מאחיו' – שיהא גדול מאחיו בכח בנוי בחכמה ובעושר. אחרים אומרים מנין שאם אין לו שאחיו הכהנים מגדלין אותו? ת"ל 'והכהן הגדול מאחיו' – גדלהו משל אחיו". וכ"פ הרמב"ם (הל' כלי המקדש ה:א). כמובן הלכה זו מדגשת ג"כ שקדושת וגדולת הכה"ג מבוססת על שייכותו לאחיו הכהנים, דבר שבאמת מרומז בכמה מקומות בדיני פר כ"ג, ובעז"ה אזכה להאריך בזה במקום אחר.